

ХОТИН-ҚИЗЛАРГА НИСБАТАН СОДИР ЭТИЛАЁТГАН ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШДА ИЖТИМОЙ ПРОФИЛАТИКАНИ КУЧАЙТИРИШ ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ

*Учтена тумани ИИО ФМБ 2-сонли
ИИБ ХПБ хотин-қизлар масалалари бўйича
инспектори капитан
Й.Б.Махтумова*

Аннотация. Ўзбекистонда хотин-қизларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллигини оширишда амалга оширилаётган ислохотларнинг хотин-қизларга нисбатан содир этилаётган ҳуқуқбузарликларга қаратилаётганлиги, хотин-қизларни қўллаб-қувватлаш борасида олиб борилаётган чора-тадбирларнинг муҳим аҳамияти, оилани ўрганиш орқали турли вазифаларни амалга оширишда тарихимиз ва бугунги кунимиздаги ҳолатини эътиборга олган ҳолда моддий ҳолатларга эътибор қаратиш, таҳлил қилиш ҳамда керакли таклиф ва тавсияларни ишлаб чиқиш долзарб аҳамиятга эга.

Таянч сўзлар: хотин-қизлар, ижтимоий профилактика, фармонлар, Хотин-қизларларнинг жиноятдан жабирланиши, латентлик, ижтимоий профилактикани амалга оширувчи субъектлари.

Бугунги кунда Ўзбекистонда Оила, хотин-қизлар ва кекса авлод вакиллари билан ишлаш тизимини янги даражага олиб чиқиш, маҳаллаларни қўллаб-қувватлашни янада такомиллаштириш, маҳаллабай ишлашга масъул бўлган шахслар фаолиятини самарали ташкил этиш ва ўзаро ҳамкорлигини таъминлаш мақсадида хотин-қизларнинг таълим ва касбий кўникмалар олишлари, муносиб иш топишларига ҳар томонлама қўмаклашиш, тадбиркорлигини қўллаб-қувватлаш, иқтидорли ёш хотин-қизларни аниқлаш ва уларнинг қобилиятларини тўғри йўналтириш, гендер тенгликни таъминлаш сиёсатини давом эттириш, хотин-қизларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллигини ошириш, уларни қўллаб-қувватлашга доир ислохотларни амалга ошириш, ҳудудларда, айниқса, қишлоқларда хотин-қизларга кўрсатиладиган тиббий-ижтимоий хизматлар сифатини, улар ўртасида соғлом турмуш тарзини таъминлаш борасидаги ишлар самарадорлигини ошириш, турар жойга муҳтож хотин-қизларни уй-жой билан таъминлаш, турмуш ва меҳнат шароитларини яхшилаш, даромадларини кўпайтириш борасида тизимли чора-тадбирларни белгилаш, оғир ижтимоий аҳволга тушиб қолган хотин-қизларга ижтимоий-ҳуқуқий, психологик ёрдам кўрсатиш, уларни “Аёллар дафтари” орқали манзилли қўллаб-қувватлаш, жамиятда хотин-қизларга тазйиқ ва зўравонликка нисбатан муросасизлик муҳитини яратиш, хотин-қизларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини таъминлаш, оиланинг тарбиявий-таълим салоҳиятини мустаҳкамлаш, жамиятда оилавий қадриятларни сақлаш, оилаларда

маънавий-ахлоқий муҳитни яхшилаш ва уларнинг фаровонлик даражасини оширишга қаратилган қатор чора тадбирлар ишлаб чиқилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023-йил 21-декабрдаги “Оила ва хотин-қизлар қўмитасининг фаолиятини такомиллаштиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-208-сон **Фармонининг** ижросини таъминлаш ҳамда хотин-қизларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш ва уларнинг фаоллигини ошириш мақсадида хотин-қизларнинг жамиятдаги ролини ошириш, гендер тенглик ва оила масалалари бўйича республика комиссияси ҳамда Вазирлар Маҳкамаси барча бўғиндаги ҳар бир давлат органи, ташкилоти ва корхонасида, шу жумладан маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органи, суд тизимида ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларда бошқарув ходимлари орасидаги хотин-қизларнинг улушини 2030-йилга қадар 30 фоизга етказиш талаби давлат корхоналарининг ижро органлари, шу жумладан директорлар кенгаши ва кузатув кенгашларининг таркибини шакллантиришда ҳам татбиқ этилишини таъминланиши белгилаб қўйилди.

Ҳотин-қизларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллигини оширишда амалга оширилаётган ислохотлар ҳамда хотин-қизларни қўллаб-қувватлаш борасида олиб борилаётган чора-тадбирларнинг муҳим аҳамияти орқали вазифаларни амалга оширишда тарихимиз ва бугунги кунимиздаги ҳолатини эътиборга олган ҳолда ўрганиш, таҳлил қилиш ҳамда керакли таклиф ва тавсияларни ишлаб чиқиш долзарб аҳамиятга эга. Мамлакатимизда хотин-қизларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллигини ошириш, уларнинг турли соҳа ва тармоқларда ўз қобилият ҳамда имкониятларини рўёбга чиқариши учун керакли бўлган шарт-шароит яратиш, ҳуқуқ ва қонуний манфаатларига сўзсиз риоя қилинишини таъминлаш, оналик ва болаликни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, шунингдек, оила институтини мустаҳкамлаш борасида кенг қамровли ишлар амалга ошириб келинмоқда. Бунда, таълим ташкилотларида касб-хунарга ўқитилган ҳар бир битирувчи хотин-қиз учун сарфланган ўқитиш харажатларининг 70 фоизи, бироқ базавий ҳисоблаш миқдорининг 5 баробаридан ошмаган қисми давлат томонидан қоплаб бериладиган бўлди. Камбағалликни қисқартириш ва бандлик вазирлиги икки ой муддатда “хотин-қизлар.уз” платформаси негизида “Банд бўлмаган хотин-қизлар” модулини ярацин ҳамда вазирлик ва идораларнинг ахборот тизимларига ушбу модулни интеграция қилишни, уч ой муддатда “Ўзбекчармсаноат”, “Ўзтўқимачиликсаноат”, “Ўзбекипаксаноат” ва “Паррандасаноат” уюшмалари билан биргаликда уларнинг таркибидаги корхона ва ташкилотлар учун зарур ишчиларнинг корхоналар кесимида аниқ эҳтиёжини ишлаб чиқишни, 2024-йил 1-мартга қадар Бандликка кўмаклашиш давлат жамғармаси маблағлари ҳисобидан “Энг яхши касбга тайёрлаш дастури” бўйича нодавлат таълим ташкилотлари ўртасида ўтказиладиган очик танловларда иштирокчиларни шаффофлик ва холислик тамойилларига асосан баҳолашни “онлайн” режимда амалга ошириш имконини берувчи электрон дастурий таъминот ишлаб чиқиш ҳамда 2025-йилдан бошлаб ҳар йили ушбу танловни ўтказиб боришни таъминлайдиган бўлди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023-йил 21-декабрдаги “Оилаларни мустаҳкамлаш ва хотин-қизларнинг фаоллигини ошириш бўйича кўшимча чоратadbирлар тўғрисида”ги ПҚ-401-сонли қарорига асосан хотин-қизларнинг ҳақ тўланадиган жамоат ишлари асосида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларида иш юритувчи бўлиб ишлашига ўн бир ойгача муддатга рухсат этиш, ташкилот (иш берувчи) томонидан иш ўринлари захирага қўйиладиган ижтимоий ҳимояга муҳтож, иш топишда қийналаётган ва меҳнат бозорида тенг шартларда рақобатлаша олмайдиган шахслар тоифаларига оилавий (маиший) зўравонлик натижасида жабрланганлар ҳам киритиш, ижтимоий ҳимояга муҳтож хотин-қизларнинг уй-жойларини таъмирлаш учун қурилиш материалларининг энг яхши таклифларни танлаш орқали харид қилинишига рухсат бериш, Шу билан бир қаторда Олий суд, Судялар олий кенгаши ҳамда Қўмитанинг илғор хорижий тажриба асосида фуқаролик ишлари бўйича туманлараро судларда оилавий низоларни кўришга ихтисослашган судялар корпусини шакллантириш ҳақидаги таклифига розилик берилди.

Бунда, 2024-йил 1-февралдан мавжуд штат бирликлари доирасида тажриба тариқасида фуқаролик ишлари бўйича Самарқанд шаҳар, Наманган туманлараро ва Мирзо Улуғбек туманлараро судларининг икки нафардан судясини оилавий низоларни кўриш бўйича ихтисослаштирган ҳолда ушбу судларда “Оила судялари” ташкил этилиладиган бўлди,

Олий суд фуқаролик ишлари бўйича Миробод туманлараро судининг никоҳдан ажралиш учун ариза берган оилаларни яраштириш бўйича ижобий тажрибасини босқичма-босқич бошқа судларга татбиқ этиш белгиланди. жиний оилавий (маиший) зўравонлик қурбонларига нисбатан жабрланувчининг талабига кўра суд томонидан никоҳдан ажратиш тўғрисидаги ишларнинг соддалаштирилган тартибда, яъни суд маҳалладаги хотин-қизлар фаолининг фикрини инобатга олган ҳолда эр ва хотиннинг бундан буён биргаликда яшашига имконият йўқ деб топса, ишни кўришни кейинга қолдирмасдан ҳамда ярашиш учун муҳлат тайинламасдан ҳал қилув қарори чиқаришни, судда уй-жойга мажбурий тартибда киритиш билан боғлиқ даъволар кўриляётганда, уй эгасининг талабига кўра мажбурий тартибда киритиляётган тараф уй эгасига тегишли мутаносиб шароитга эга бошқа яшаш жойига ёки уй эгаси томонидан ижара ҳақи тўлаб туриладиган яшаш жойига киритиб қўйиш имкониятини ҳисобга олиш белгиланди. Шундай экан Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 14-май кундаги ПҚ-371 сонли “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги қонунида белгиланган Ҳуқуқбузарликлар профилактикасини бевосита амалга оширувчи органлар ва муассасалар қадорига Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик судларини ҳам қўшиш мақсадга мувофиқ бўларди. Бунинг сабаби биринчидан, фуқаролик судлари томонидан кўриляётган кўплаб ишлар оилавий можороларга сабаб бўляётган муаммолар бўлиб, баъзида бу можоралар тўғрисида маҳалла муассаларининг хабари бўлмайди лекин фуқаролик судларида кўриляётган мол-мулк

билан бўғлиқ, алумент даъвалари, ажрим ва бошқа шу каби кўплаб оилавий келишмовчиликларга сабаб бўлиб келаётган ишлар фуқаролик судлари томонидан кўрилади. Шунингдек Ўзбекистон Республикасида жорий йилда хотин-қизлар томонидан содир этилган жиноятларнинг учдан икки қисми мулкый жиноятлардир. Агар фуқаролик судлари профилактикани амалга оширувчи субъект сифатида киритилиб бу каби можороли масаларлар ҳақида ИИБ ёки маҳаллий ҳокимият органларига билдиришлар чиқарса бу билан оилавий зўравонлик юкида ҳуқуқбузарликларнинг олди олинган бўларди, Профилактика субъектларининг жисмоний шахсларнинг ҳуқуқбузарликдан жабрланувчига айланиши хавфини камайтириш вазифасидан келиб чиқиб фуқаролик судларини ҳам ушбу вазифани бажаришга жалб этиш лозим бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

- 1.2019-йил 2-сентябрда қабул қилинган “Хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида”ги ЎРҚ-561-сонли қонуни,
- 2.2019-йил 2-сентябрда қабул қилинган “Хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида”ги ЎРҚ-562-сонли қонуни,
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023-йил 21-декабрдаги “Оилаларни мустаҳкамлаш ва хотин-қизларнинг фаоллигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-401-сонли қарор
4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 23 август кундаги “Худудларни комплекс ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш бўйича секторлар фаолияти самарадорлигини баҳолаш тизимини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 536-сонли Қарори,
- 5.Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 14-май кундаги ПҚ-371 сонли “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги қонуни.